

POKUS DANIELA LIPŠICA O ZRUŠENIE PRINCÍPU „NUMERUS CLAUSUS“ V NOTÁRSKEJ PROFESII

Článok sa zaoberá nutnosťou zachovania princípu „numerus clausus“ v notárskej profesii. Na pozadí pokusu o jeho zrušenie Danielom Lipšicom v roku 2003 poukazuje na možné následky kolapsu, ktorý by to v notárskej a následne aj súdnej činnosti spôsobilo.

Uznávam, že táto téma nie je aktuálna ani veľmi príťažlivá. Navyše udalosti ktoré tu popisujem sa stali pred 20 rokmi. Napriek tomu sa nazdávam, že ich analýza môže poslúžiť aj dnes na dokreslenie spôsobov a metód práce ich hlavného aktéra, ktoré sa odvtedy významnejšie nezmenili.

Ak sa pozrieme na obdobie rokov 2002 až 2006 kedy viedol Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky Daniel Lipšic, možno ho v zápase o zachovanie princípu „*numerus clausus*“¹ v notárskej profesii považovať za jedno z kľúčových. Od nástupu do funkcie totiž vehementne presadzoval princíp fungovania notárstva na trhovom princípe, čo bolo v priamom rozpore so zásadami Medzinárodná únia notárstva ako aj s princípmi ktoré v činnosti notárstva od roku 1993 uplatňovala Notárska komora Slovenskej republiky.

Už krátko po nástupe do funkcie v roku 2003 predložil na rokovanie vlády Návrh zásad novelizácie zákonov upravujúcich tzv. profesijné komory. Dôvodom bol údajne ich vysoký počet, ktorý sa mal redukovať tak, aby zákon ustanovil len komory regulovaných profesií a komory na ktoré je prenesený výkon verejnej moci. Podľa predložených zásad mala medzi komory zriadené zákonom patriť aj Notárska komora Slovenskej republiky. V návrhu sa zrušenie princípu „*numerus clausus*“ odôvodňovalo tým, že ak štát prenáša na profesijne komory výkon verejnej moci aj čo do pridelenia licencie na výkon podnikateľskej činnosti alebo povolania, ich udeľovanie nesmie obmedzovať slobodu podnikania a brániť vstupu nových subjektov na trh. Inak povedané udelenie licencie malo byť zo zákona nárokovateľé.

Ešte pred samotným rokovaním vlády sa dňa 3.7.2003 k návrhu zásad vyjadril Daniel Lipšic v rozhovore pre týždenník TREND. Redaktori (Rado Baťo, Konštantín Čikovský a Zuzana Fričová) sa ho pýtali: „*Prečo môže vzniknúť nový notársky úrad až vtedy, keď nejaký iný notár skončí svoju činnosť?*“ Opoveď znela: „*To je legitímna otázka. Do roku 1999 existoval numerus clausus aj pre exekútorov. To sme už zrušili. A ja by som chcel o tejto téme veľmi zodpovedne už túto jeseň začať diskutovať aj s predstaviteľmi notárskej komory. Napriek tomu, že notári vykonávajú verejnú moc pri výkone svojej profesie, myslím, že ako u exekútorov, ani u notárov nie je nevyhnutné, aby existoval numerus clausus, podľa*

¹ Numerus clausus (obmedzený počet) je jedno z opatrení, ktorým sa obmedzuje počet študentov na vysokých školách. Obmedzoval sa najmä počet študentov pripravujúcich sa na slobodné povolanie napr. lekár alebo právnik. V minulosti bol v mnohých krajinách (v cárskom Rusku, USA, Kanade a ďalších) zameraný proti židovským študentom. (Zdroj: Wikipédia). Podobne sa používa aj dnes pre kvóty v slobodných povolaniach. Na Slovensku počet notárskych úradov každého súdu prvého stupňa (počet miest notárov) a ich prípadnú zmenu určuje minister spravodlivosti.

ktorého minister spravodlivosti rozhoduje o tom, koľko bude notárskych úradov. Tu je naozaj adekvátny priestor, aby túto vec riešil trh.

Už samotná otázka bola položená sugestívne a zavádzajúco. Notársky úrad predsa nemôže „vzniknúť vtedy keď nejaký notár skončí svoju činnosť“ ale vtedy, keď o tom rozhodne minister spravodlivosti. Nad túto zámerne položenú kapcióznú otázku sa možno ešte povzniesť, nie však nad odpoveď. I keď činnosť notára a exekútora možno len ťažko porovnávať, iné si myslel Daniel Lipšic. Podľa neho „nie je možné povedať, aký je principiálny rozdiel pri *numerus clausus* medzi exekútormi na strane jednej a notármi na strane druhej.“ Nuž asi nejaký rozdiel tam bude, lebo napr. v roku 2017 zaniklo 19 exekútorských úradov a v tom istom roku nebol vymenovaný za súdneho exekútora nikto, pričom celkový počet súdnych exekútorov k 31.12.2017 klesol na 304. Zrušenie „*numerus clausus*“ u exekútorov teda žiadny podstatný efekt čo do „*vstupu nových subjektov na trh*“ neprinieslo, skôr naopak. Zdá sa, že v tomto prípade neviditeľná ruka trhu nemala len dlaň, ale aj päšť.

V návrhu novely Notárskeho poriadku ktorý Ministerstvo spravodlivosti koncom roku 2003 predložilo do legislatívneho procesu sa malo upustiť od uplatňovania zásady „*numerus clausus*“ v dôsledku čoho sa zrušovali aj ustanovenia o výberovom konaní a inštitút notárskych kandidátov. **Podľa navrhovanej právnej úpravy nemal byť už počet notárov limitovaný a za notára mohol byť vymenovaný každý, kto spĺňa podmienky ustanovené zákonom, pričom budúci notár si sám mohol v žiadosti zvoliť sídlo svojho notárskeho úradu.** Zákon bol predložený do legislatívneho procesu bez náležitej analýzy a rozboru existujúceho stavu a príp. zistenia, že doterajšia právna úprava je nedostatočná, alebo vývojom prekonaná. Pripomienky Notárskej komory Slovenskej republiky neboli akceptované vôbec, alebo len v menej podstatných detailoch.

Uvedme ich preto aspoň v stručnosti na tomto mieste. Vychádzali z faktu, že výkon notárskej činnosti nie je podnikaním a teda na výkon notárskej činnosti sa nemôžu vzťahovať zásady ktoré sú platné pre podnikateľské prostredie. Notár je nositeľom notárskeho úradu. Ním vykonávaná činnosť nie je tovarom s ktorým by vstupoval na trh právnych služieb a na ktorom by sa v konkurencii s inými notármi presadzoval vďaka nízkej cene, alebo vysokej kvalite svojho „*tovaru*“. Požiadavka aby štát neobmedzoval slobodu podnikania a nebránil vstupu nových subjektov na daný trh je preto v sfére výkonu notárskej činnosti neakceptovateľná. Navyše v konaní o dedičstve je notár ako súdny komisár „*predĺženou rukou súdu*“ a ako si nemôžu svojimi úkonmi konkurovať súdy, tak si nemôžu konkurovať ani notári ako súdni komisári. Predložený materiál akoby absolútne nechápal zásadnú rozdielnosť postavenia a činnosti notára na strane jednej a podnikateľa na strane druhej. Trh, trhové mechanizmy, ponuka, dopyt, cena tovaru to všetko sú pojmy, ktoré nemožno na notársku činnosť aplikovať.

Vytvorenie dostatočného počtu notárskych úradov dislokovaných na celom štátnom území je vo verejnom záujme a vyjadruje povinnosť štátu zabezpečiť prístup k spravodlivosti. Je preto na zamyslenie či tu vôbec možno hovoriť o klasickom „*numerus clausus*“, keď sa počet

notárskych úradov na základe rozhodnutia ministra spravodlivosti neustále mení a nie je fixne naviazaný na nejakú objektívnu skutočnosť akou je napr. počet obyvateľov. Klasický „*numerus clausus*“ existuje napr. v Andorre. Na 20 000 obyvateľov tam pripadá 1 notár. Keďže Andorra má okolo 77 000 obyvateľov, sú tam aktívne len 3 notárske úrady.

Na Slovensku by bolo preto vhodnejšie hovoriť o štátom regulovanom počte notárskych úradov než o ich obmedzenom počte. Pri štátom regulovanom počte notárskych úradov môže štát (minister spravodlivosti) veľmi dobre a účinne zohľadniť celý rad faktorov, ktoré sú z hľadiska súdnych a notárskych konaní o dedičstve mimoriadne významné. Pokiaľ sa tento princíp prestane uplatňovať, výrazne sa obmedzia jeho možnosti ovplyvňovať danú situáciu a z pohľadu ústredného orgánu štátnej správy presadzovať sledované ciele. Štát ako garant výkonu spravodlivosti by nemal dopustiť, aby súčasťou systému ochrany práv bol prvok (notár ako súdny komisár), v činnosti ktorého by sa výraznou mierou vyskytoval prejav neistoty. Pokiaľ by sa prijala navrhovaná úprava ministerstvo ani súdy by nemohli predvídať koľko notárov bude v obvode jednotlivých súdov pracovať, koľko z nich zmení v priebehu roka svoje sídlo a aký dopad to bude mať na konanie o dedičstve. Nehovoriac už o tom, že zmenami sídiel notárov a ich počtov bude dochádzať k častejším zmenám rozvrhov práce súdov a nastane na nich ešte väčší chaos s archiváciou notárskych spisov a evidenčných pomôcok ako doteraz. Návrh nepamätal ani na situáciu, keď v rámci obvodu určitého súdu prvého stupňa nemusí mať sídlo žiadny notár. Dovedené ad absurdum všetci notári na Slovensku by tak mohli mať sídlo v obvode jedného súdu prvého stupňa.

Vládny návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov bol Národnou radou SR prerokovávaný dňa 2.3.2004. Návrh uviedol Daniel Lipšic, vtedajší podpredseda vlády a minister spravodlivosti. Nasledovala rozprava v ktorej vystúpili dve poslankyne (Jana Laššáková a Katarína Tóthová) a dvaja poslanci (Stanislav Husár a Róbert Kaliňák) pričom bol aj celý rad faktických pripomienok. Ani jedno s týchto vystúpení nebolo v prospech prijatia zákona.

Na záver rozpravy opäť vystúpil Daniel Lipšic, ktorý okrem iného povedal: „*Ja si myslím, že je lepšie, keď to vyrieši dopyt, reálna situácia či vo veľkom meste, alebo v malom. Ja si nemyslím, že ja viem najlepšie povedať, že v Kremnici sú potrebné dva úrady alebo jeden. Ja si to nemyslím. Ja si myslím, že by to nemali riešiť úradníci na ministerstve ani minister spravodlivosti, ale otvorené transparentné prostredie, kde funguje ponuka a dopyt. Aj preto je ten návrh zákona systémový...*“

Nasledovalo hlasovanie v ktorom z prítomných 130 poslancov za návrh hlasovalo 63, proti bolo 58, zdržali sa 5 a nehlasovali 4. Takže návrh nebol prijatý. Daniel Lipšic to okomentoval slovami: „*zvít'azil lobing notárov*“. Mýlil sa. Nezvíťazil. Pokus o čiastočnú demontáž štátnej (justičnej) správy na úseku notárstva je aj bez akéhokoľvek lobingu neakceptovateľný. V právnom štáte nemôže trh určovať počet a sídla notárskych úradov a tým de facto aj počet súdnych komisárov konajúcich z poverenia súdu v dedičských veciach.

Reakcia nedala na seba dlho čakať. Nasledovalo niečo, čomu sa v tom čase medzi notármi hovorilo: „*Lipšicov trucpodnik*.“ V rámci neho po akomsi krátkom ambivalentnom prieskume zvýšil rozhodnutím zo dňa 26.4.2004 počet notárskych úradov o imaginárne číslo 222 (ako sám toto číslo nazval). Teda urobil presný opak toho, čomu sa predtým bránil. Pred hlasovaním akože nerozumel prečo by on ako minister spravodlivosti mal určovať počet notárskych úradov - veď na to je predsa trh - a po neprijatí zákona svoju právomoc zriadiť nové notárske úrady brutálne zneužil. Lepšie salto mortale by asi ťažko niekto iný zvládol.

Dovtedajší počet notárskych úradov 283 bol zvýšený o 222 na celkový počet 505. Išlo o zvýšenie o 78,45% teda zhruba na každých cca 10.000 obyvateľov Slovenska mal pripadnúť jeden notár (!) Teda viac notárov na počet obyvateľov ako v hore spomínanej Andorre. Miroslav Ďuriš vtedajší prezident notárskej komory to neskôr (2.9.2008) pre týždenník TREND okomentoval slovami: „*Bola to forma trestu pre notársku komoru...*“

Nasledujúce výberové konanie na obsadenie novozriadených notárskych úradov dopadli presne tak, ako tam „*kde funguje ponuka a dopyt*.“ Obsadili sa prevažne veľké priemyslové aglomerácie. O vzdialené a ekonomicky nezaujímavé regióny nebol záujem. Využitie kapacít notárskych úradov kleslo pod 50%, lebo so zvýšením počtu notárskych úradov notári žiadne nové kompetencie nedostali. Po odchode Daniela Lipšica z ministerskej funkcie boli tieto „*nadnormatívne počty*“ notárskych úradov redukované na celkový počet 326, aj keď vtedajší minister spravodlivosti Štefan Harabin s tým nebol nijako nadšený.

Položme si teda na záver otázku za koho Daniel Lipšic v tomto zápase kopal ? Podľa existujúcej právnej úpravy štát zriaďuje notárske úrady nie kvôli notárom, ale preto, aby bola optimálne vykonávaná notárska činnosť na území celej Slovenskej republiky. Po prijatí novely by nastala opačná situácia, keď by sa notárske úrady zriaďovali z vôle jednotlivcov a kvôli tomu, aby boli v prvom rade uspokojované ich záujmy.

Zachovanie princípu „*numerus clausus*“ je pre ďalší rozvoj slobodného notárstva na Slovensku životnou záležitosťou a nemožno sa ho za žiadnych okolností vzdať. Inak mu hrozí pád do nástrah a osídíel demagógov ktorí tyranizujú verejnú mienku, aby presadili svoje záujmy v najrozličnejších oblastiach ľudskej činnosti, notársku činnosť nevynímajúc. Demagogické výroky ktoré tu na margo zrušenia „*numerus clausus*“ odzneli nám navyše ukazujú, že „*demagógia je jednou z foriem intelektuálnej degenerácie...*“²

JUDr. Marian MIKL
emeritný notár

² José Ortega y Gasset: *Vzbura davov*. Bratislava: Remedium, 1994, s. 30

